THEORIES OF TRANSLATION OF HUMOROUS TEXTS

ТЕОРІЇ ПЕРЕКЛАДУ ГУМОРИСТИЧНИХ ТЕКСТІВ

Iryna Shyshkina[1]

DOI: https://doi.org/10.30525/978-9934-26-354-5-26

До початку 21 століття теорій перекладу комічного практично не було. Та більшість існуючих теорій були орієнтовані на вихідний текст (source text oriented). Головною метою перекладача, що спирається на ці теорії, є передача мовностилістичних особливостей вихідного тексту. Головний орієнтир – «вірність» оригінальному тексту, а критерій – ступінь еквівалентності. При цьому найчастіше нехтують комунікативною метою тексту – функцією, яку виконує текст. Як приклад можна привести ***теорію формальної еквівалентності Юджина Найди*** [1, с. 27]. Її суть полягає в максимальному врахуванні мовних особливостей вихідного тексту. Форму і зміст тексту необхідно максимально докладно відтворити при перекладі. Еквівалентність, таким чином, виступає головним орієнтиром успішного перекладу. У випадку з комічними текстами найважливішою складовою є не форма – мовні особливості, а зміст – механізм створення комічного ефекту, тобто те, через що ми сміємося або посміхаємося. З цієї причини теорії перекладу, орієнтовані на вихідний текст, стають нерелевантними. При цьому, Ю. Найда запропонував й іншу теорію на противагу першій – ***теорія динамічної еквівалентності***. Відповідно до неї, перекладачеві необхідно прагнути відтворити ті відносини між реципієнтом і повідомленням, які існували в оригіналі [2, с. 159]. Ю. Найда поділяє ці відносини на два рівня: мінімальний і максимальний. Відповідно до першого рівня, реципієнт повинен розуміти текст в тій мірі, щоб уявити, як цей текст зрозуміли читачі мовою оригіналу. Максимальний рівень динамічної еквівалентності передбачає розуміння читачами тексту перекладу так само, як його зрозуміли б читачі в оригіналі. Максимальний рівень еквівалентності, таким чином, є недосяжним ідеалом, до якого треба прагнути. Ю. Найда вважає, що хороший переклад знаходиться приблизно між цими двома рівнями [2, с. 120]. Поняття динамічної еквівалентності ґрунтується на понятті адекватності, а не еквівалентності перекладу. Першорядне значення набуває максимальна тотожність

[1] Oles Honchar Dnipro National University, Ukraine

реакції читача переказного й оригінального тексту. Це особливо важливо при перекладі гумористичних текстів.

Пізніше Ю. Найда змінив назву теорії на «функціональну» еквівалентність [1, с. 15]. Ця назва пов'язана з функціональним підходом, до якого в деякому роді можна віднести теорію Ю. Найди, адже в ньому також присутній відхід від усталених принципів перекладу, орієнтованих на вихідний текст.

Основи ***функціонального підходу*** (який також називають ***комунікативним, комунікативно-прагматичним***) заклала ***Катаріна Райс*** в 1971 році. Саме вона запропонувала звернути увагу не на мовностилістичні характеристики тексту, а на його посил, суть створення [3, с. 202]. Запропонована Х. Фермеером спільно з К. Райс в 1984 році ***теорія Скопос*** (Scopos theory) являє собою розвиток функціонального підходу [3, с. 207]. Відповідно до теорії Скопос, найважливішим завданням перекладача є передача мети вихідного тексту. При цьому можуть використовуватися будь-які стратегії. Перекладач не обмежений конкретним набором інструментів, адже в теорії Скопос не існує поняття правильності перекладу і ступеня його відповідності оригіналу. Кінцеве завдання – передати задум вихідного тексту мовою перекладу. Таким чином, поняття еквівалентності перекладу замінюється адекватністю. Автори Скопос вважають, що переклад – це створення тексту за необхідних обставин для поставленої мети і визначеної аудиторії [3, с. 210]. Скопос буквально розв'язує перекладачеві руки; він лише «отримує інформацію іноземною мовою і пропонує аудиторії текст переказу – свій варіант інформації в обраній ним формі» [4, с. 2182]. За теорією перекладач нездатний запропонувати інформацію адресату в тому ж обсязі, що він отримав вихідною мовою. Адекватність перекладу ототожнюється зі ступенем виконання вимог перекладацького завдання (brief). Таке завдання, згідно з ***К. Норд***, має в першу чергу визначати: функцію тексту, що передбачається; цільову аудиторію; очікуваний час і місце, в яких текст буде сприйнятий; засіб передачі тексту; причини, за якими текст створюється [5, с. 60].

Таким чином, вид майбутнього перекладу визначається його скопосом.

Загальна теорія вербального гумору («General Theory of Verbal Humor») стала логічним продовженням запропонованої в 1985 році В. Раскіном семантичної теорії гумору [6, с. 325]. Згідно з В. Раскіном і С. Аттарді, гумористичний ефект виникає при несподіваному перетині двох незалежних контекстів в точці бісоціації. Таким чином бісоціація – ситуація перетину в свідомості двох незалежних, але логічно виправданих асоціативних контекстів. Нам смішно, коли два абсолютно різних контексти, завдяки бісоціації починають здаватися нам схожими – так

виникає когнітивний дисонанс, який компенсується реакцією сміху. У нашій пам'яті всі відомості зберігаються у вигляді певних структур, які називаються фреймами, або скриптами. Фрейм – це структурований опис типових ознак об'єкта. В. Раскін вважає, що в основі гумористичного ефекту лежить зіткнення контекстів, а не просто мовного сенсу. Відповідно до цієї теорії, гумористичний ефект виникає, якщо мають місце такі умови:

а) текст володіє сумісністю, частковою або повною;

б) дві частини тексту протилежні в певному сенсі.

Інакше кажучи, у кожної людини є певне звичне уявлення про предмет – фрейм. Реципієнт серйозно сприймає гумористичне оповідання, орієнтуючись на цей фрейм, поки не настає кульмінаційний момент, що оголяє фрейм анекдоту. Цей фрейм вступає в протиріччя з фреймом реципієнта, що продукує комічний ефект.

У своїй спільній роботі «Загальна теорія вербального гумору» С. Аттарді і В. Раскін на додачу до опозиції сценаріїв встановили ще п’ять параметрів, які назвали джерелами знань (knowledge resources). В результаті текст жарту отримав повний набір з шести елементів:

1) мова – набір лінгвістичних компонентів для формування тексту жарта;

2) оповідна стратегія – чітке уявлення жарта в певній формі оповідної організації;

3) мета – удар жарту (butt of a joke);

4) ситуація – думки про предмет, учасників, оточенні, діяльності і т. д.;

5) логічний механізм – конструкція, що з'єднує два різних сценарія в одному жарті;

6) опозиція сценаріїв.

При цьому, як і в Скопос, елементи розташовані в ієрархічному порядку. Єдиним невід’ємним критерієм є опозиція сценаріїв, інші критерії факультативні. Орієнтуючись на ці критерії, можна передати будь-який жарт мовою перекладу. Самі автори теорії згадували її перекладацький потенціал [7, с. 295].

Отже, на даний момент існує цілий ряд теорій перекладу гумору. Всі вони в тій чи іншій мірі полегшують перекладачеві його професійну задачу, даючи загальний напрямок виконання перекладу. Спеціаліст у кожному конкретному випадку обирає теорію, орієнтуючись на особливості оригінального тексту та інші супутні фактори.

Список використаних джерел:

1. Nida E. A. Language and Culture: Contexts in Translation. Shanghai: Shanghai Foreign Language Education Press, 2001. 125 p.
2. Nida E. A. Language, culture, and translating. Shanghai: Shanghai Foreign Language Education Press, 1993. 208 p.
3. Райс К. Класифікація текстів і методи перекладу. *Питання теорії перекладу в зарубіжній лінгвістиці.* 1978. № 1. P. 202–228.
4. Du X. A brief introduction of skopos theory. *Theory and Practice in Language Studies.* 2012. № 10. P. 2189.
5. Nord C. Translation as a Purposeful Activity: Functionalist Approaches Explained. Manchester: St Jerome Press, 1997. 160 p.
6. Raskin V. Semantic Mechanisms of Humor. Proceedings of the Fifth Annual Meeting of the Berkeley Linguistics Society. 1979. № 1. P. 325–335.
7. Attardo S., Raskin V. Script theory revisited: Joke similarity and joke representation model. *Humor-International Journal of Humor Research.* 1991. № 3. P. 293–348.